

ODA!

- SAATANS KVINNA!!

INSPIRATIONSMATERIAL

MALMÖ
STADSTEATER

040-20 86 10 MALMOSTADSTEATER.SE

Det här är ett inspirationsmaterial som bygger på teman ur pjäsen *Oda! – Saatans kvinna!* av Dag Norgård. Du kan använda det som utgångspunkt till diskussioner om föreställningen, antingen inför eller efter teaterbesöket. Till de olika delarna finns diskussionsfrågor, och längst bak finns förslag på litteratur, artiklar och hemsidor där du kan hitta mer information.

Nytt för säsongen är att vi rekommenderar och erbjuder skolklasser en kort pjäsintroduktion ca en halvtimme innan en föreställning börjar. Introduktionen hålls av personal från teatern och är tänkt som en förberedelse, där eleverna får en idé om vad föreställningen handlar om innan de sätter sig i salongen. Pjäsinstruktionen är gratis och du beställer den i samband med att du bokar dina biljetter.

Har du tips, idéer eller funderingar kring våra inspirationsmaterial? Skriv till Carin Hebelius på carin.hebelius@malmostadsteater.se

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Vad handlar pjäsen om?
2. Upphovsmakarna
3. Oda Krohg
4. Kristianiabohemerna
5. Fri kärlek
6. Samtida kvinnliga konstutövare
7. Tre frågor till Chatarina Larsson
8. Tips

Sång (porträtt av Oda) av Christian Krohg

1. Vad handlar pjäsen om?

Föreställningen berättar om norska Oda Krohgs uppväxt, liv och konstnärskap i slutet av 1800-talet. Hon lämnade sin förste man för att måla och leva med den skandalomsusade konstnären och Kristianiabohemen Christian Krohg.

Tillsammans med man, barn, vänner och älskare levde hon i Paris, Berlin och Kristiania och drömde om ett mer radikalt samhälle. Trots att äktenskapet med Christian skulle levas på lika villkor kom Oda alltid att betraktas som fru Christian Krohg i första hand.

**”Oda – lysande soloprestation /.../
Man sitter där andlös, fastnaglad, fångslad, uppsugande
för att inte gå miste om det minsta minsta.”** Östra Småland

**”Mycket, mycket sällan kan teater bjuda på
något som är så helgjutet, så organiskt, så ärligt och
så drabbande som Skånska teaterns Oda”** Arbetarbladet

2. Upphovsmakarna

Oda! – *Saatans kvinna!!* hade urpremiär på Skånska Teatern i Landskrona 1985. Dag Norgård skrev pjäsen direkt för skådespelerskan Chatarina Larsson. Föreställningen blev en stor succé, såväl publik som bland kritiker. Den har också översatts till fem språk och spelats på tolv olika scener i Norden samt i London. På Stockholms Stadsteater sattes föreställningen upp parallellt med "syskonpjäsen" *Christian! – Jävla kar!!*, även den skriven av Dag Norgård. Trots mängder med förfrågningar har *Oda!* – *Saatans kvinna!!* inte satts upp sedan 1988.

Chatarina Larsson spelar Oda. Hon har syntts flitigt på teaterscenen, i TV och på film. Hon var under flera år en del av Skånska Teatern i Landskrona, och dessförinnan arbetade hon på Stockholms Stadsteater. Bland alla de roller Chatarina gjort framhåller hon gärna Oda, Julie i *Fröken Julie* i Riksteaterns uppsättning, och Arkadina i Tjechovs *Måsen* i regi av Lars Norén samt Mary Tyrone i *Lång dags färd mot natt* i regi av Olof Lindqvist på Göteborgs Stadsteater.

Chatarina har även regisserat flera uppsättningar, undervisat på Teaterhögskolan i Stockholm och varit tf. teaterchef i Borås.

Hon har tidigare medverkat i två produktioner på Malmö Stadsteater; *Körsbärsträdgården* våren 2007 och *Dödsdansen* våren 2008, båda på Intiman.

Dag Norgård har skrivit och regisserar *Oda!* – *Saatans kvinna!!*. Han är utbildad vid Teaterhögskolan i Stockholm och var skådespelare, författare och dramatiker på Skånska Teatern fram till 1984.

Därutöver har Dag regisserat över hundra föreställningar runt om i Sverige, varit konstnärlig ledare för Skånska Teatern, Stockholms Stadsteater och ScenÖsterlen. Han har också undervisat på bl a Teaterhögskolorna i Malmö och Stockholm, samt Balettakademien i Göteborg. Under våren 2008 gästade Dag Malmö Stadsteater för första gången, som skådespelare i *Dödsdansen* på Intiman.

3. Oda Krohg

Othilia "Oda" Krohg (1860–1935), född Lasson, var norsk konstnär och stod i centrum av de så kallade Kristianiabohemerna. Hon växte upp i en stor och välbärgad familj i Kristiania (Oslo) där pappan var regeringsadvokat.

Efter separationen från sin förste man Jörgen Engelhart, som hon hade två barn med, blev hon elev till konstnären Christian Krohg på hans målarskola. Hon uppslukades av konstnärslivet och nya radikala samhällsidéer. Efter att skilsmässan med förste maken gått igenom gifte hon om sig med Christian Krohg som hon också fick två barn med.

Oda var banbrytande inom det moderna nordiska måleriet och inte helt erkänd av sin samtid. I dag finns hennes konst bl a på Nasjonalgalleriet i Oslo. På Malmö Konstmuseum finns konst av maken Christian och sonen Per.

DISKUTERA

Tror du att det går att göra en motsvarande revolt som konstnär i dag? Kan du ta exempel på konstutövare (konstnärer, författare, skådespelare etc.) som trotsar samhället i dag?

4. Kristianiabohemerna

*"Snälla vackra kvinna, snälla!
Åh, tag vår hand och led oss fram!
Bli vår prinsessa i vår samhällskamp!
Och krossa! Krossa! Krossa!
Herregud, pojkar!
Hon har kommit!
La vraie princesse de Bohème!
Upp till kamp! NU skall vi slåss!
Tag din pensel och fyll din duk!
Låt färgerna droppa på borgarens kuk!"*

Ur *Oda!* – *Saatans kvinna!*

Oda Krohg var en av Kristianiabohemerna, en grupp anarkistiska författare, konstnärer, skådespelare och intellektuella i 1880-talets Kristiania. Den innersta kretsen bestod bl a av konstnären Christian Krohg, författaren Hans Jæger och konstnären Edvard Munch. De chockerade den norska samtiden genom att leva frigjort och fördomsfritt. Kristianiabohemerna var radikala och hatade allt vad borgerskap hette. Deras främsta hatobjekt var nationalskalden Bjørnstjerne Bjørnson. När hans pjäser spelades på Nationalteatret klädde bohemerna upp sig fint i frack och tog sig in på premiären där de förstörde föreställningen genom att kasta glåpord och skapa tumult.

Kristianiabohemerna ville att en ny typ av konst och litteratur skulle fram. Konsten skulle delta i de offentliga diskussionerna, vara realistisk och ställa problem under debatt. I Sverige anammades idéerna av bl a August Strindberg och i Danmark manifesterades de av litteraturkritikern Georg Brandes.

Kristianiabohemerna inrättade nio budord att leva efter. Där bl a ett löd att "man ska ta livet av sig själv", vilket också några av bohemerna gjorde indirekt genom sin livsstil. Flera av dem dog av alkoholism och könssjukdomar.

Den första snapsen av Edvard Munch

DISKUTERA

Vilka står för revolutionära idéer i dagens samhälle? Är det fortfarande konstnärer och författare?
Har du en samhällsfråga du brinner lite extra för?

5. Fri kärlek

*"Förlåt mig då!
Förlåt ni män jag älskat!
Förlåt mig då!"*

*Stackars män som lidit så
Som jag gjort så illa
Stackars du med krossad dröm
Om en jämlik kvinna
Stackars du som fick en fru
Som blev alltför jämlik
Stackars du, förlåt mig då!"*

Ur Oda! – Saatans kvinna!!

Kristianiabohemerna rörde upp en storm mot det borgerliga äktenskapet som institution. Medelklassens och överklassens kvinnor skulle vara orörda före äktenskapet. Männen gick därför till prostituerade, vilket var indirekt accepterat. Könssjukdomen syfilis spreds som en farsot in i familjerna och smittade både hustrur och barn. Ur denna dubbelmoral föddes bohemens dröm om den fria kärleken, där en man och en kvinna skulle kunna leva tillsammans utan att gifta sig i ett så kallat samvetsäktenskap (leva som sambo). Men vad betydde det egentligen? I praktiken förespråkades den fria kärleken av enstaka män i intellektuella och bohemiska miljöer, som ville ha fri sex med kvinnor ur sin egen klass. Hur dessa kvinnor skulle kunna "leva ut" under de villkor tiden i övrigt erbjöd diskuterades inte. Det är därför inte förvånande att borgerliga liberala kvinnosakskvinnor i stort sett försvarade konventionell moral och avhållsamhet.

Det var undantagskvinnor i speciella miljöer som kunde experimentera med fri kärlek. Konstnärinnorna Oda Krohg och Dagny Juel tog sig rätten att leva med många män, men lyckades inte göra det utan att deras karriärer fick sig en törn. Oda lär ha haft kärleksförhållanden med fyra män ur Kristianiabohemen.

*"Ja, mina barn
Nu är jag kär igen.
Mamma mår så bra så bra!
Sak samma vad nån annan säger!"*

Ur Oda! – Saatans kvinna!!

DISKUTERA

Oda lämnade sin äkta man för att leva med en annan man. Kan du komma på någon kvinna runt förra sekelskiftet som inte behövde leva "genom" sin man, som kunde vara sig själv?

Nu på 2000-talet gifter sig folk mer än på länge. Vad tror du det beror på?

Är det viktigt att vara gift i samhällets ögon?

Hur betraktas ogifta kvinnor i dag och på Odas tid? Likheter och skillnader?

Under förra sekelskiftet var klasskillnaderna stora mellan kvinnor. Hur är det med klasskillnaderna idag? Tror du att det finns skillnader i förutsättningar mellan kvinnor ur olika samhällsklasser och miljöer idag?

6. Samtida kvinnliga konstutövare

Här följer ett urval av nordiska kvinnliga konstnärer och författare som var samtida med Oda Krohg:

Anna Ancher 1859–1935.

Dansk konstnär och gift med Skagenmålaren Michael Ancher.

Victoria Benedictsson 1850–1888. Svensk författare och dramatiker.

Hon skrev sina romaner under pseudonymen Ernst Ahlgren.

Karin Bergöö (Larsson) 1859–1928. Svensk konstnär och gift med konstnären

Carl Larsson.

Siri Derkert 1888–1973. Svensk bildkonstnär.

Sophie Elkan 1853–1921. Svensk författare, populär författare kring sekelskiftet 1900 under pseudonymen Rust Roest. I dag mest känd som Selma Lagerlöfs väninna.

Sigrid Hjertén 1885–1948. Svensk konstnär, gift med konstnären Isaac Grünewald.

Dagny Juel-Przybyszewska 1867–1901. Norsk författare och konstnärsmodell bl a åt Edvard Munch.

Ellen Key 1849–1926. Svensk författare, pedagog och kvinnosträvar.

Marie Krøyer (Alfvén) 1867–1940. Dansk konstnär, gift med Skagenmålaren P.S. Krøyer och senare med den svenske tonsättaren Hugo Alfvén.

Selma Lagerlöf 1858–1940. Svensk författare och den första kvinnan i Svenska Akademien, samt den första kvinnan som fick Nobelpriset i litteratur.

Ann Charlotte Leffler 1849–1892. Svensk dramatiker och en av kvinnorörelsens mest uppmärksammade litterära personer.

Hanna Pauli 1864–1940. Svensk konstnär, framförallt porträttmålare.

Gift med konstnären och skulptören Georg Pauli.

Helene Schjerfbeck 1862–1946. Finlandssvensk konstnär.

Frida Steenhoff 1865–1945. Svensk författare, dramatiker och samhällsdebattör.

Japansk lykta av Oda Krohg

6. Tre frågor till Chatarina Larsson

För över 20 år sedan spelade du Oda för första gången. Hur känns det att efter så många år ta itu med rollen igen?

– Det är otroligt spännande att få spela en pjäs som jag har spelat förut, det har jag inte varit med om tidigare. Världen har förändrats, jag har förändrats, och även pjäsen har förändrats, eftersom Oda också blivit äldre nu, med mig, när hon berättar om sitt liv. Hennes förhållningssätt till det hon varit med om är annorlunda efter tjugo år. Den ”nya” Oda är nog mer luttrad, och galnare. Och klokare. Inte mindre arg dock, och det tycker jag om, för hon har mycket att vara arg över. Hon är faktiskt, i mycket, en ny bekantskap för mig.

Samtidigt finns pjäsen, så att säga, i mitt blodomlopp och i mitt minne. Jag kan den fortfarande mycket bra. Dock har Dag ändrat en del, skrivit till en del, och också tagit bort en del, och då dyker svårigheter upp; plötsligt kan det ur min mun komma en replik som jag inte ens visste att jag kunde och som inte finns med i pjäsen i dag. Då är det ekon från förr! Så ibland kan det bli riktigt komplicerat.

Du har sällskap av fem musiker på scen, men du är den enda skådespelaren. Hur förbereder du dig inför en sådan soloprestation?

– Jobbar, jobbar och åter jobbar! Läser pjäsen, pluggar text, går i skogen och pratar högt, funderar. Det viktigaste, förutom att jag måste kunna texten utan och innan, är att vara öppen och följa med i det som händer, och inte censurera de impulser jag får. Att lyssna in i mig själv och mina motspelare. För trots att jag inte har verkliga motspelare av kött och blod på scenen, så kommer personerna i Odas liv också till tals genom berättelsen, och de måste också lyssnas på.

Sedan har vi ju publiken, som jag inte mött än. Men jobbet är också att förbereda sig på att kommunicera med den, så att jag inte av nervositet rusar iväg och kör över dem i salongen. Det är ju dem jag pratar med. För om jag inte hänger med i vad jag säger, även om allt låter riktigt, så kan heller ingen annan förstå.

Egentligen finns det inte monologer, alla samtal är ju med Någon, även om det bara är med sig själv man pratar.

Hur mycket Oda finns det i Chatarina, och hur mycket Chatarina finns det i Oda?

– Det är klart att det finns mycket Oda i mig och mycket Chatarina i Oda. Jag kan ju aldrig bli någon annan än Chatarina, men jag kan låna mig åt rollen, med hjälp av berättelsen och situationerna, vilka silas genom mina egna upplevelser och erfarenheter.

Alltid när jag går på teater och ser skådespelarna komma in på scenen, så tänker jag fortfarande, efter trettioåttio år: ”Hur vågar de!” Detta kan ibland slå mig när jag ska somna, vilket ju inte är så sömnbefrämjande, men då memorerar jag pjäsen, det är konkret och hindrar mig från att åka iväg i fantasier. Så småningom somnar jag. Och på köpet har jag lärt mig texten ytterligare lite bättre!

8. Tips

LITTERATUR

Arnold, Tonni, *Balladen om Marie*, People's Press, 2003.

Bjørnstad, Ketil, *Oda!*, Gyldendals förlag, 1988.

Clayhills, Harriet, *Kvinnohistorisk uppslagsbok*, Rabén & Sjögren, 1991.

Jæger, Hans, *Fra Kristania-Bohemen*, Pax, 2002

Reimers, Gerd, *Kvinna och en grupp konstnärer*, Stockholm 1987.

Reimers, Gerd, *Maka och omaka: Tjugo porträtt av berömda mäns mindre kända hustrur*, Natur och Kultur, 1988.

Wassmo, Herbjørg, *Dinas bok*, Norstedts Förlag, 1990.

Wichstrøm, Anne, *Oda Krohg – ett konstnerliv*, Gyldendal forlag, 1988.

ARTIKLAR

"Kvinnliga pionjärer", i *Svenska Yle*, tinyurl.com/65zf7c

"Sekelskiftets svenska kvinnliga konstnärers avbildningar av de Andra", i *Tidningen Kulturen*, tinyurl.com/5k2u24

"Konstnärspår speglar tidens könsroller" i *Dagens Nyheter* 060302 tinyurl.com/5u73yh

"Kvinnliga konstnärer fann friheten i Paris", i *Svenska Dagbladet* 070927, tinyurl.com/a7ntpz

FILM OCH TV

August Strindberg: Ett liv, regi Johan Bergenstråhle/Kjell Grede, 1985.

Hip hip hurra!, regi Kjell Grede, 1987.

Camille Claudel, regi Bruno Nuytten, 1988.

The Age of Innocence, regi Martin Scorsese, 1993.

Zorn, regi Gunnar Hellström, 1994.

Jude, regi Michael Winterbottom, 1996

Moulin Rouge!, regi Baz Luhrmann, 2001.

Frida, regi Julie Taymor, 2002.

Miss Potter, regi Chris Noonan, 2006.

August, regi Stig Larsson, 2007

Maria Larssons eviga ögonblick, regi Jan Troell, 2008.

Selma, regi Erik Leijonborg, 2008

WEBB

Carl Larsson-gården www.clg.se

Hirschsprungska Samlingen i Köpenhamn hirschsprung.dynamicweb.dk

Konstfrämjandet www.konstframjandet.se

Nasjonalmuseet i Oslo www.nasjonalmuseet.no

Skagens Museum www.skagemuseum.dk

Statens Museum för Kunst, København www.smk.se

Strindbergsmuseet www.strindbergsmuseet.se

Zornmuseet www.zorn.se